T.C.
TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU
1.DAİRE KARARI

Başvuru Numarası	: 2021/377
Toplantı Tarihi/Sayısı	: 7.10.2021/1
Karar Numarası	: 2021/253
Başvuran	: M. K. (T.C.: ..)
Başvuran Vekili	: --
Adres	: --
Muhatap Kurum/Kişi	: Kültür ve Turizm Bakanlığı
Muhatap Adres	: --

I.BAŞVURU KONUSU

1. Kültürel yaşama katılım hakkını kullanmada erişilebilirliğin sağlanmayarak ayrımcılığa uğradığı iddiasıdır.

II. İNCELEME

2. Başvuran dilekçesinde:

a. Görme engelli bir birey olarak basılı kaynaklara ulaşabilmek için basılı eserleri elektronik ortama aktarması gerektiğini, basılı eserleri elektronik ortama aktarırken pek çok zorlukla karşılaştığını, Kanun koyucu tarafından söz konusu dezavantajlı durumun ortadan kaldırılması için 2012 yılında yürürlüğe konulan 6279 sayılı Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu ile yayınevlerinin eserlerin elektronik kopyalarını Milli Kütüphaneye ileteceği ve Milli Kütüphane tarafından da bu eserlerin görme engellilerin hizmetine sunulmasının hüküm altına alındığını,

b. CİMER üzerinden konuya ilişkin bilgi edinme amacıyla yaptığı başvuruda; söz konusu Kanunun uygulamasına ilişkin bilgi talep ettiğini, muhatap Kütüphanecilik Standartları Daire Başkanlığı tarafından düzenlenen dönüş yazısında yer alan telif haklarının korunması amacıyla tüm basılı eserlerin elektronik ortamda görme engellilerin hizmetine sunulmaması şeklindeki gerekçenin yersiz bir gerekçe olduğunu, hali hazırda pek çok kurum tarafından ilgili Kanun uyarınca görme engellilerin hizmetine basılı eserlerin elektronik kopyalarının sunulduğunu,

c. Muhatabın mezkûr Kanunun ilgili hükmü uyarınca belirtilen basılı eserlerin elektronik kopyalarının görme engellilerin hizmetine sunmamasının Anayasa ile koruma altına alınan maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkını, bilim ve sanat hürriyetini, eğitim ve öğrenim hakkını ihlal ettiğini, ülkemizin de taraf olduğu Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'nin "Erişilebilirlik" başlıklı 9'uncu maddesi, "Düşünce ve İfade Özgürlüğü ile Bilgiye Erişim" başlıklı 21'inci maddesi ve "Kültürel Yaşama, Dinlenme, Boş Zaman Aktiviteleri ve Spor Faaliyetlerine Katılım' başlıklı 30'uncu maddesi uyarınca taraf devletlere getirilen yükümlülüklerin yerine getirilmesi gerektiğini,

d. Bu doğrultuda, yayınevlerince paylaşılan elektronik kopyaların görme engellilerin hizmetine ivedilikle sunulmasını, hizmetin sunumu için öngörülen takvimin paylaşılmasını, hizmet hayata geçirilinceye dek her türlü eser talebinin yerine getirilmesini, muhatabın eser taleplerini yerine getirmek için yeterli imkanı bulunmamakta ise eserlere erişebilmek için gerekli ve makul desteğin kendisine verilmesini talep ettiğini

ifade etmiştir.

3. Muhatap yazılı görüşünde:

a. Görme engellilerin hizmetine sunulmak üzere belirli bazı fikir ve sanat eserlerinin bir elektronik kopyasının Milli Kütüphaneye gönderilmesiyle ilgili olarak 22/2/2012 tarihli ve 6279 sayılı Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu'nun 8/1/ğ maddesinde "*4'üncü maddenin (a), (b), (g) ve (ğ) bentlerinde belirtilen eserlerin 5/12/1951 tarihli ve 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun ek 11'inci maddesi uyarınca*

hizmete sunulmak amacıyla, elektronik ortama aktarılan bir nüshası görme şeklinde engellilerin hizmetine sunulmak üzere Millî Kütüphaneye gönderilir" şeklinde yasal düzenlemenin yer aldığını, bu doğrultuda alt mevzuat çalışmalarının tamamlanmasını ve telif koruması devam eden ticari dolaşımdaki eserlerin güvenli bir biçimde derlenebilmesine olanak veren yazılımsal, sistemsel altyapı çalışmaları tamamlandıktan sonra 2018 yılında elektronik yayınları ve basılı yayınların elektronik kopyalarını derlemek üzere Milli Kütüphane EYDeS (Elektronik Yayın Derleme Sistemi) dijital platformunun aktif hale getirildiğini,

b. Derleme mükelleflerinin eserlerin elektronik kopyalarını sisteme neredeyse hiç yüklemediklerini, derleme mükelleflerinin önemli bir kısmının telif haklarından kaynaklı bir hak ihlali gerçekleşeceği endişesi ile sisteme eser yüklemekten kaçındıklarını, görme engellilerin hizmetine sunulmak üzere derlenecek elektronik kaynakların dijital ortamda düzenlenmesine dayanak oluşturan "Milli Kütüphane Başkanlığı Elektronik Yayınların Derlenme Usul ve Esasları Hakkında Yönerge" hakkında Danıştay 10.Dairesinde Türkiye Yayıncılar ve Yayın Dağıtımcıları Birliği Derneği tarafından dava açılmış olup bu davanın devam etmekte olduğunu, sistemde derleme mükelleflerince yüklenmiş eser sayısını artırarak görme engellilerin hizmetine sunulmak üzere elektronik eser arşivi oluşturulması yönünde çalışmaların ve derleme mükellefi yayınevleriyle görüşmelerin yapılmakta olduğunu,

c. Mevcut durumda görme engelli bireylere, talepleri halinde sistemde bulunan eserlerin elektronik bir kopyalarının ücretsiz bir şekilde temin edilmekte olduğunu, ancak bu eserlere uzaktan erişimin telif hukukundan kaynaklı sorunlar sebebiyle sağlanamadığını, bunun yanında "Konuşan Kitaplık" uygulamasıyla görme engellilere sesli kitap hizmeti sunulduğunu ve talep halinde görme engellilere eserlerin fiziksel veya elektronik bir kopyasının temin edildiğini,

d. Başvuran tarafından CİMER'e yapılan başvuruya cevap olarak; elektronik yayınların 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu ile korunduğunu, bu sebeple telif koruması devam eden eserlerin bu kanun kapsamında herhangi bir hak ihlaline yol açmadan görme engellilerin hizmetine sunulabilmesi için çalışmaların sürdürüldüğünü, çalışmaların tamamlanması ile birlikte gerekli güvenlik önlemlerinin alınarak elektronik eserlerin görme engellilerin hizmetine sunulacağını

ifade etmiştir.

4. Muhatabın yazılı görüşüne karşı başvuran yazılı görüşünde:

a. Muhatabın, Milli Kütüphane Elektronik Yayın Derleme Sistemi'ne yayınevlerinin eser yüklemediği şeklindeki gerekçesinin isabetsiz bir açıklama olduğunu, muhatabın 6279 sayılı Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu ile eserlerin elektronik kopyalarının derlenerek görme engellilere sunmakla yükümlü kılındığını,

b. Muhatabın, çok sayıda kitabı görme engeli bulunmayan kişilerin hizmetine sunarken görme engelli bireylerin "Konuşan Kitaplık" uygulamasında yer alan sınırlı sayıda eserden yararlanmasını beklemesinin eşitlik ilkesine aykırılık teşkil ettiğini, muhatap İdarenin Kanun ile kendisine yüklenen görevi yerine getirmemesinin telif haklarının korunması ile gerekçelendirmesinin hukuki dayanaktan yoksun ve isabetsiz olduğunu,

c. Muhatabın talep olması halinde basılı eserlerin bir elektronik kopyasının görme engellilere iletileceğinin belirtilmesinin makul bir yaklaşım olmadığını, görme engellilerin eserlerin elektronik kopyalarına ulaşmalarının zorlu bir süreç sonunda gerçekleşebildiğini, bu durumun ülkemizin de taraf olduğu BM Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme kapsamınca da düzenlenen makul düzenleme ilkesine uygun düşmediğini,

d. Muhatabın yazılı görüşünde Milli Kütüphane Elektronik Yayın Derleme Sistemi'nde yer alan eserlerden yararlanabileceğinin belirtilmesinin, sisteme vatandaşlar tarafından erişilememesi ve dolayısıyla sistemde bulunan eserler hakkında bilgi sahibi olamadığı için makul bir yaklaşım olmadığını

ifade etmiştir.

III. İLGİLİ MEVZUAT

5. Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'nin "Ayrımcılık Yapılmaması ve Eşitlik" başlıklı 5'inci maddesinde yer alan düzenleme şu şekildedir:

"(1) Taraf Devletler herkesin hukuk önünde ve karşısında eşit olduğunu ve ayrımcılığa uğramaksızın hukuk tarafından eşit korunma ve hukuktan eşit yararlanma hakkına sahip olduğunu kabul eder.

(2) Taraf Devletler engelliliğe dayalı her türlü ayrımcılığı yasaklar ve engellilerin herhangi bir nedene dayalı ayrımcılığa karşı eşit ve etkin bir şekilde korunmasını güvence altına alır.

(3) Taraf Devletler eşitliği sağlamak ve ayrımcılığı ortadan kaldırmak üzere engellilere yönelik

makul düzenlemelerin yapılması için gerekli tüm adımları atar.

(4) Engellilerin fiili eşitliğini hızlandırmak veya sağlamak için gerekli özel tedbirler işbu Sözleşme amaçları doğrultusunda ayrımcılık olarak nitelendirilmez."

6. Sözleşme'nin "Erişilebilirlik" başlıklı 9'uncu maddesi şu şekildedir:

"*(1) Taraf Devletler engellilerin bağımsız yaşayabilmelerini ve yaşamın tüm alanlarına etkin katılımını sağlamak ve engellilerin diğer bireylerle eşit koşullarda fiziki çevreye, ulaşıma, bilgi ve iletişim teknolojileri ve sistemleri dahil olacak şekilde bilgi ve iletişim olanaklarına, hem kırsal hem de kentsel alanlarda halka açık diğer tesislere ve hizmetlere erişimini sağlamak için uygun tedbirleri alacaklardır. Erişim önündeki engellerin tespitini ve ortadan kaldırılmasını da içeren bu tedbirler diğerlerinin yanında, aşağıda belirtilenlere de uygulanır*:

(...)

b) *Elektronik hizmetler ve acil hizmetler de dahil olmak üzere bilgi ve iletişim araçları ile diğer hizmetler.*

(2)Taraf Devletler aşağıdakileri gerçekleştirmek için de uygun tedbirleri alacaklardır:

(...)

f) *Engellilerin bilgiye erişimini sağlamak için onlara uygun yollarla yardım ve destek sunulmasının teşvik edilmesi*;

g) *Engellilerin internet dahil yeni bilgi ve iletişim teknolojilerine ve sistemlerine erişiminin teşvik edilmesi*;

h) *Erişilebilir bilgi ve iletişim teknolojileri ve sistemlerinin tasarım, geliştirme ve dağıtım çalışmalarının ilk aşamadan başlayarak teşvik edilmesi ve böylece bu teknoloji ve sistemlere engelliler tarafından asgari maliyetle erişilebilmesinin sağlanması.*"

7. Sözleşme'nin "Düşünce ve İfade Özgürlüğü ile Bilgiye Erişim" başlıklı 21'inci maddesi şu şekildedir:

"*Taraf Devletler engellilerin işbu Sözleşme'nin 2. maddesinde tanımlanmış tüm iletişim araçlarını tercihe bağlı kullanabilmesi, bilgi ve fikir araştırma, alma ve verme özgürlüğü dahil düşünce ve ifade özgürlüğünden diğer bireylerle eşit koşullar altında yararlanabilmesi için uygun tüm tedbirleri alır. (...)*

8. Mezkûr Sözleşme'nin "Kültürel Yaşama, Dinlenme, Boş Zaman Aktiviteleri ve Spor Faaliyetlerine Katılım" başlıklı 30'uncu maddesinde yer alan düzenleme şöyledir:

"(1) *Taraf Devletler engellilerin diğer bireylerle eşit koşullar altında kültürel yaşama katılım hakkını tanır ve engellilerin aşağıda belirtilenlerden yararlanmasını sağlamak için gerekli tüm tedbirleri alır*:

a) *Kültürel materyallere ulaşılabilir biçimleri aracılığıyla erişmek*;

(..)

(2) *Taraf Devletler, sadece engellilerin yararı için değil, toplumu zenginleştirmek amacıyla da engellilerin yaratıcı, sanatsal ve entelektüel kapasitelerini geliştirme ve kullanma imkanına sahip olmalarını sağlayıcı gerekli tedbirleri alacaklardır.*

(3) *Taraf Devletler, uluslararası hukuka uygun olarak, fikri mülkiyet haklarını koruyan yasaların, engellilerin kültürel materyallere erişimine uygun olmayan veya ayrımcılık yaratan bir engel çıkarmaması için tüm uygun tedbirleri alır.*

(4) *Engelliler, diğer bireylerle eşit koşullar altında, kendilerinin özel kültürel ve dil kimliklerinin, örneğin işaret dilleri ve işitme engelliler kültürü, tanınması ve desteklenmesi hakkına sahiptir.*

(...)

9. Anayasa'nın "Kanun önünde eşitlik" kenar başlıklı 10'uncu maddesi şöyledir:

"*Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.*

(…)

10. "Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı" başlıklı 17'nci maddeye göre; "*Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir*".

11. "Bilim ve Sanat Hürriyeti" başlıklı 27'nci madde uyarınca "*Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir*".

12. 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanununun "Eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı" kenar başlıklı 3'üncü maddesi uyarınca; "(1) *Herkes, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada*

eşittir. (2)Bu Kanun kapsamında cinsiyet, ırk, renk, dil, din, inanç, mezhep, felsefi ve siyasi görüş, etnik köken, servet, doğum, medeni hâl, sağlık durumu, engellilik ve yaş temellerine dayalı ayrımcılık yasaktır. (3) Ayrımcılık yasağının ihlali hâlinde, konuya ilişkin görev ve yetkisi bulunan kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ihlalin sona erdirilmesi, sonuçlarının giderilmesi, tekrarlanmasının önlenmesi, adli ve idari yoldan takibinin sağlanması amacıyla gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür. (4) Ayrımcılık yasağı bakımından sorumluluk altında olan gerçek ve özel hukuk tüzel kişileri, yetki alanları içerisinde bulunan konular bakımından ayrımcılığın tespiti, ortadan kaldırılması ve eşitliğin sağlanması için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür."

13. 6701 sayılı Kanun'un "Tanımlar" başlıklı 2'nci maddesinin (d) bendine göre " *Doğrudan ayrımcılık: Bir gerçek veya tüzel kişinin, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden karşılaştırılabilir durumdakilere kıyasla eşit şekilde yararlanmasını bu Kanunda sayılan ayrımcılık temellerine dayanılarak engelleyen veya zorlaştıran her türlü farklı muameleyi* " ifade eder.

14. 6701 sayılı Kanun'un "Ayrımcılık yasağının kapsamı" başlıklı 5'inci maddesine göre "*(1) Eğitim ve öğretim, yargı, kolluk, sağlık, ulaşım, iletişim, sosyal güvenlik, sosyal hizmetler, sosyal yardım, spor, konaklama, kültür, turizm ve benzeri hizmetleri sunan kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişileri, yürüttükleri faaliyetler bakımından bu hizmetlerden yararlanmakta olan veya yararlanmak üzere başvurmuş olan ya da bu hizmetler hakkında bilgi almak isteyen kişi aleyhine ayrımcılık yapamaz. Bu hüküm kamuya açık hizmetlerin sunulduğu alanlar ve binalara erişimi de kapsar. (2) Birinci fıkrada belirtilen hizmetlerin planlanması, sunulması ve denetlenmesinden sorumlu olan kişi ve kurumlar, farklı engelli grupların ihtiyaçlarını dikkate almakla ve makul düzenlemelerin yapılmasını sağlamakla yükümlüdür.*"

15. Kanun'un 9'uncu maddesinin 1'inci fıkrasının (g) bendinde, Kurumun; "*ayrımcılık yasağı ihlallerini resen veya başvuru üzerine incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek*" ile görevli olduğu düzenlenmiştir.

16. Mezkur Kanun'un "İspat Yükü" başlıklı 21'inci maddesi şu şekildedir: "*Münhasıran ayrımcılık yasağının ihlali iddiasıyla Kuruma yapılan başvurularda, başvuranın iddiasının gerçekliğine ilişkin kuvvetli emarelerin ve karine oluşturan olguların varlığını ortaya koyması hâlinde, karşı tarafın ayrımcılık yasağını ve eşit muamele ilkesini ihlal etmediğini ispat etmesi gerekir.* "

IV. DEĞERLENDİRME VE GEREKÇE

17. 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu'nun "Başvurular" başlıklı 17'nci maddesinin 1'inci fıkrasında "*Ayrımcılık yasağı ihlalinden zarar gördüğü iddiasında bulunan her gerçek ve tüzel kişi Kuruma başvurabilir*." hükmü bulunmaktadır. Aynı maddenin ikinci fıkrasında yer alan "*İlgililer, Kuruma başvurmadan önce bu Kanuna aykırı olduğunu iddia ettikleri uygulamanın düzeltilmesini ilgili taraftan talep eder. Bu taleplerin reddedilmesi veya otuz gün içerisinde cevap verilmemesi hâlinde Kuruma başvuru yapılabilir. Ancak Kurum, telafisi güç veya imkânsız zararların doğması ihtimali bulunan hâllerde, bu şartı aramadan başvuruları kabul edebilir"* hükmü uyarınca başvuran, Kuruma başvurmadan önce uygulamanın düzeltilmesini ilgili taraftan talep etmelidir.

18. Başvuru konusu erişilebilirlikle alakalıdır. Erişilebilirlik, hem Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmenin hem de 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanunun dayandığı temel ilkelerden biridir. Engelliler Hakkında Kanun'un "Tanımlar" başlıklı 3'üncü maddesinin (f) bendi göre; *"Bu Kanunun uygulanmasında erişilebilirlik, binaların, açık alanların, ulaşım ve bilgilendirme hizmetleri ile bilgi ve iletişim teknolojisinin, engelliler tarafından güvenli ve bağımsız olarak ulaşılabilir ve kullanılabilir olmasını"* ifade eder.

19. Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmenin denetim organı olan Engelli Hakları Komitesi, 2 Nolu Genel Yorumunda erişilebilirlikle alakalı şu açıklamayı yapmaktadır:

"Erişilebilirlik gruplarla ilgilidir, öte yandan makul düzenleme yapma bireylerle ilgilidir. Bu, erişilebilirlik sağlama görevinin ex ante (uygulama öncesi) bir görev olduğu anlamına gelmektedir. Bu nedenle, Taraf Devletler bir yere girilmesi ya da hizmetin kullanılmasına dair bireysel bir talep almadan erişilebilirliği sağlama görevine sahiptir. Taraf Devletlerin, engelli bireylerin örgütleri ile istişare içinde kabul edilen erişilebilirlik standartlarını belirlemesi gerekmekte ve bu standartlar hizmet sunucular, müteahhitler ve ilgili diğer paydaşlar için ayrı ayrı belirlenmelidir. Erişilebilirlik standartları kapsamlı ve standart şekilde

olmalıdır." (Engelli Hakları Komitesi 2 Nolu Genel Yorum, para. 25)

20. Engelliler açısından erişilebilirliğin sağlanması bilinen bir yükümlülüktür. Bu nedenle kamu kurum ve kuruluşları görevlerini yerine getirirken erişilebilirlik ilkesini göz önünde bulundurmaları gerekmektedir. 6701 sayılı Kanun'un 17'nci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan ilgili tarafa başvuru koşulu, başvurunun erişilebilirlikle ilgili olması nedeniyle bu başvuruda aranmamıştır.

21. Anayasa'nın 17'nci maddesinde belirtildiği üzere herkes maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkına sahiptir. Bu doğrultuda engelli bireylerin de maddi ve manevi varlığını geliştirmeleri açısından basılı eserlere erişimi hayati önem taşımaktadır. Bu kapsamda engelli bireylerin tüm bireylerle eşit şekilde bu haklarını kullanabilmeleri açısından erişilebilirliğin hayatın her alanında tesis edilmesi gerekmektedir. Eşitliğin hayata geçirilmesi adına sorumluluğu bulunanlar gereken tedbirleri almakla mükelleftir. Engelli bireylerin temel hak ve özgürlüklerden yararlanmaları bakımından fırsat eşitliğine sahip olmalarının sağlanması adına erişilebilirlik ve makul düzenleme yapma yükümlülüğü önem arz etmektedir.

22. Makul düzenleme yapma yükümlülüğü, işverenler, mal ve hizmet sunanlar ve kamu makamları gibi yükümlülük altında olanlar tarafından engelli bireyler için söz konusu olan engellerin kaldırılması adına gerekli düzenlemelerin hayata geçirilmesi anlamına gelmektedir. Makul düzenleme hayata geçirilirken ilgili kişilerin bireysel özellikleri ve mevcut durumun koşulları göz önünde tutularak en uygun çözümün hayata geçirilmesi gerekmektedir.

23. Erişilebilirlik, engelli bireylerin diğer bireylerle eşit koşullar altında toplum içinde yaşamaları, topluma tam ve etkin katılımlarının kolaylaştırılması, olanaklar çerçevesinde azami ölçüde bağımsız hareket edebilmelerinin sağlanması açısından önemli ilkelerden birini oluşturmaktadır. Engelliler açısından erişilebilirliğin sağlanmaması diğer bireylerle eşit koşullarda hak ve hizmetlerden yararlanamamalarına sebep olacaktır(Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu'nun 2020/182 sayılı Kararı, para.46).

24. Erişilebilirlik, gruplarla ilgili bir kavram iken makul düzenleme kavramı kişilerle ilgili bir kavramdır. Erişilebilirliğin tesis edilmesi için herhangi bir başvuru veya talep aranmamaktadır ancak makul düzenleme yükümlülüğünün söz konusu olabilmesi için bir talebin varlığı gerekmektedir. Makul düzenleme yapma yükümlülüğü gündeme geldiğinde yükümlülük altında bulunan kişilerin söz konusu yükümlülüğün kendileri açısından orantısız veya ağır bir yük getirdiği gerekçesiyle sorumluluktan kurtulabilmeleri mümkün iken erişilebilirlik açısından yükümlülük altında olanların ise yükümlülüğün orantısız veya ağır bir yük teşkil ettiği şeklinde bir gerekçe ileri sürerek sorumluluktan kaçınmaları mümkün değildir.

25. Başvuru konusu olayda başvuran, muhatap idareden basılı eserlere diğer bireylerle eşit şekilde ulaşmak için bireysel bir talepte bulunmamaktadır. İlgili mevzuat ile idareye verilen tüm basılı eserlerin görme engellilerin hizmetine sunulması görevinin ifa edilmesini yani erişilebilirliğin sağlanmasını talep etmektedir. Muhatap idarenin, tüm basılı eserleri herhangi bir talep aranmaksızın, proaktif bir şekilde görme engellilerin hizmetine sunması gerekmektedir. Tüm basılı eserlerin görme engeli bulunmayan bireylerin hizmetine sunulduğu gibi görme engelli bireyler için de eşit şekilde sunulmamasının 6701 sayılı Kanun'un 3'üncü maddesinde belirtilen ayrımcılık temellerinden engellilik temelinde farklı bir muamele olması nedeniyle mevcut uygulamanın doğrudan ayrımcılık kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir. Zira 6701 sayılı Kanun'un "Tanımlar" başlıklı 2'nci maddesinin (d) bendinde doğrudan ayrımcılık; " *Bir gerçek veya tüzel kişinin, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden karşılaştırılabilir durumdakilere kıyasla eşit şekilde yararlanmasını bu Kanunda sayılan ayrımcılık temellerine dayanılarak engelleyen veya zorlaştıran her türlü farklı muamele* " şeklinde tanımlanmıştır. AİHM'e göre de doğrudan ayrımcılıktan söz edilebilmesi için " *benzer durumdaki kişilerin gördükleri muamelede, belirlenebilir bir özelliğe dayalı bir farklılık olmalıdır* " (Carson ve diğerleri – İngiltere, Para.61).

26. Başvuran, görme engelli bir birey olarak basılı kaynaklara ulaşabilmek için bu kaynakların elektronik ortama aktarılmasını düzenleyen mevzuat olmasına karşın bu eserlerden tam ve etkin olarak yararlanamadığını iddia etmektedir. Engelli bireylerin kültürel ve sosyal hayata eşit katılımı için gerekli materyallere erişimi ile iletişim konusundaki engellerin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Bu doğrultuda somut olayda görme engelli bireylerin basılı eserlere ulaşabilmeleri için elektronik ortamda uygun bir şekilde hizmete sunulması gerekmektedir.

27. Ülkemizce onaylanan Kör, Görme Engelli veya Başka Bir Nedenle Basılı Materyal Okuma Engelli Kişilerin Yayımlanmış Eserlere Erişiminin Kolaylaştırılmasına Dair Marakeş Anlaşmasının 3'üncü maddesine göre görme engeli bulunan, görme bozukluğu veya engeli olmayan kişilerle önemli ölçüde eşdeğer bir görme

fonksiyonunu kazandıracak şekilde iyileştirilemeyen ve bir kitabı tutmayı veya çevirmeyi veya okuma için kabul edilebilir bir süre gözlerini sabit tutmayı veya odaklamayı fiziksel engelliliği nedeniyle gerçekleştiremeyen kişiler yararlanıcı kişiler olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda yararlanıcı kişi konumunda olan görme engelli bireylerin Mezkur Anlaşma'nın 4/1(a) bendine göre umuma arz edilmiş her türlü yazılı edebiyat ve sanat eserlerinin erişebilir formatlarına ulaşmasının sağlanması gerekmektedir.

28. 2012 yılında yürürlüğe giren 6279 sayılı Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu'nun 8/1/ğ maddesinde eserlerin elektronik bir nüshalarının görme engellilerin hizmetine sunulmak için Milli Kütüphane'ye gönderileceği hüküm altına alınmıştır. Muhatap idare bu hüküm ile görme engellilerin basılı eserlere erişebilmesi hususunda yükümlü kılınmıştır. Bu yükümlülüğün hayata geçirilmesi amacıyla 2018 yılında EYDeS platformunun kurulduğunu belirten muhatap idare, engelsiz bireylere sunulan tüm basılı eserleri bahsi geçen platform aracılığı ile görme engelli bireylere de talep olmaksızın sunmakla mükelleftir. Bu kapsamda sistemsel çalışmaların mümkün olan en kısa sürede tamamlanması ve eserlerin elektronik bir kopyalarını sisteme yüklemekle mükellef olan derleme mükellefleriyle ilgili çalışmaların tamamlanarak söz konusu hizmetin sorunsuz biçimde hayata geçirilmesinin sağlanması gerekmektedir.

29. 6279 sayılı Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu'nun 4'üncü maddesi şu şekildedir; "
(1) *Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde basılan veya çoğaltılan, aşağıda belirtilen her türlü eser, bu Kanun kapsamında derlenir*: a) *Kitap, kabartma harfli kitap, kitapçık, ansiklopedi, albüm, atlas ve nota gibi tek başına ya da bir takımın veya bir dizinin parçası niteliğinde olan ayrı yayımlanmış eserler*.
b) *Gazete, dergi, yıllık, bülten, takvim gibi süreli yayınlar. c) Afiş, kartpostal, gravür, reprodüksiyon, basılı fotoğraf gibi grafik eserler…*". Mezkûr Kanun'un 6'ncı maddesinde yer alan düzenleme şöyledir; "(1) *Derleme mükellefleri şunlardır*: a) *4'üncü maddenin (a), (b) ve (c) bentlerinde belirtilmiş eserler için; gerçek ya da tüzel kişi yayıncı, yayıncının olmadığı durumda basımevi ya da matbaa…*". Bu düzenlemelere göre somut olayda bahsi geçen basılı eserler için derleme mükellefi yayıncı, yayıncının bulunmadığı durumlarda ise basımevi veya matbaadır. Derleme mükellefleri tarafından basılı eserlerin bir nüshasının görme engellilerin hizmetine sunulmak üzere muhatap idareye gönderilmesi gerekmektedir.

30.5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun Ek 11'inci maddesi şu şekilde düzenlenmiştir: "*Ders kitapları dahil, alenileşmiş veya yayımlanmış yazılı ilim ve edebiyat eserlerinin engelliler için üretilmiş bir nüshası yoksa hiçbir ticarî amaç güdülmeksizin bir engellinin kullanımı için kendisi veya üçüncü bir kişi tek nüsha olarak ya da engellilere yönelik hizmet veren eğitim kurumu, vakıf veya dernek gibi kuruluşlar tarafından ihtiyaç kadar kaset, CD, braill alfabesi ve benzeri formatlarda çoğaltılması veya ödünç verilmesi bu Kanunda öngörülen izinler alınmadan gerçekleştirilebilir. Bu nüshalar hiçbir şekilde satılamaz, ticarete konu edilemez ve amacı dışında kullanılamaz ve kullandırılamaz. Ayrıca bu nüshalar üzerinde hak sahipleri ile ilgili bilgilerin bulundurulması ve çoğaltım amacının belirtilmesi zorunludur*."

31. Muhatap idare tarafından derleme mükelleflerinin basılı eserlerin bir nüshalarının eksiksiz bir şekilde sisteme yüklenmediği, bu sebeple görme engelli bireylerin hizmetine tüm basılı eserlerin sunulamadığı belirtilmiştir. Bu gerekçe muhatap idare için haklı bir gerekçe olarak kabul edilemeyecektir. Çünkü somut olayda görme engelli bireylerin basılı eserlere erişilebilirliği tam olarak sağlanamamıştır. Engelli Hakları Komitesi, 2 No'lu Genel Yorumunda; " *Erişilebilirliği sağlama yükümlülüğü koşulsuzdur, yani erişilebilirliği sağlamakla yükümlü varlık engelli bireylere erişim sağlama yüküne göndermede bulunarak bunu yerine getirmemenin mazeretini öne süremez* " şeklinde bir açıklamada bulunmuştur. Makul düzenleme yapma yükümlülüğü söz konusu olduğunda yükümlü idare açısından söz konusu düzenlemenin idareye ölçüsüz veya aşırı bir yük getirmesi halinde yükümlülüğün yerine getirilmemesi gündeme gelebilecekken, somut olayda olduğu gibi erişilebilirliğin hayata geçirilmesi hususunda hiçbir gerekçe muhatap idare açısından haklı bir gerekçe olarak kabul edilemeyecektir.

32. Derleme mükelleflerinin telif haklarının ihlal edileceği endişesiyle eserleri EYDeS platformuna yüklemekten kaçınması muhatap idarenin sorumluluğunu azaltmayacak veya ortadan kaldırmayacaktır. İlgili mevzuat ile bahsi geçen eserlerin derlenip düzenlenerek görme engellilerin hizmetine uygun şekilde sunulması hususunda muhatap idare yükümlü kılınmıştır. Bu hususta 6279 sayılı Kanun'un 10'uncu maddesi uyarınca Kanunda yer alan sorumluluklarını yerine getirmeyen derleme mükellefine, bulunduğu yerdeki en büyük mülki amir tarafından idari para cezası uygulanacağı hüküm altına alınmıştır. Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserleri Derleme Yönetmeliği'nin 18'inci maddesinde söz konusu idari yaptırım hususunda Milli Kütüphane Başkanlığı tarafından

idari para cezasını uygulamaya yetkili mülki amire bildirim yapılabileceği düzenlenmiştir. Gerekirse muhatap idare tarafından bu yetkinin kullanılması ve derleme mükelleflerinin sorumluluklarını yerine getirmesinin sağlanması gerekmektedir.

33. Görme engelli bireylerin başkasının yardımına ihtiyaç duymaksızın eserlere erişebilmeleri de erişilebilirliğin sağlanması için gereken koşullardan biridir. Muhatap idarenin yazılı görüşünde belirttiği sesli kitap hizmeti sunan "Konuşan Kitaplık" uygulaması, barındırdığı eser sayısının azlığı ve bu eserlere ulaşımın görme engelli bireyler için oluşturacağı yük de göz önünde bulundurulduğunda erişilebilirliğin sağlanamadığı sonucunu doğurmaktadır. Öte yandan EYDeS sisteminde yer alan eserlerin bilinebilmesi adına görme engellilerin kullanımına uygun bir düzenlemenin yapılması, söz konusu hizmetten tam anlamıyla faydalanılabilmesi için önem arz etmektedir.

34. Engelli Hakları Komitesi 2 No'lu Genel yorumunda şu ifadelere yer verilmiştir; " *Bilgi ve iletişime erişim olmaksızın, engelli bireyler için düşünce ve ifade özgürlüğü ile birlikte çoğu diğer temel hak ve özgürlük ciddi ölçüde zarar görmekte ve kısıtlanmaktadır. Bu nedenle, Sözleşmenin 9. maddesinin 2. paragrafı (f ve g), zorunlu erişilebilirlik standartlarının uygulanması yoluyla Taraf Devletlerin rehberler, okuyucular ve profesyonel levha lisanı çevirmenleri dahil olmak üzere yardımcı kişi ve aracıların temin edilmesini teşvik etmesi (para. 2 (e)), engelli bireylerin bilgiye erişiminin sağlanması için bu kişilere başka uygun biçimdeki yardım ve destek sağlanmasını teşvik etmesi ve engelli bireylerin internet dahil olmak üzere yeni bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanmalarını teşvik etmesini sağlamaktadır. Bilgi ve iletişim, okunması kolay formatlarda ve yükselticili ya da diğer alternatif biçimlerde, bunları kullanan engelli bireylere sunulmalıdır* " (para.21).

35.Muhatap idare, yazılı görüşünde ve CİMER'e yazılan cevabi yazıda EYDeS platformunda eserlerin görme engellilerin hizmetine sunumu için çalışmaların devam ettiği ve telif koruması devam eden eserler için güvenlik önlemlerinin alınmakta olduğu gerekçeleriyle tüm eserlerin görme engellilerin hizmetine sunulamadığını belirtmiştir. Ayrıca EYDeS platformu bünyesinde bulunan eserlerin talep halinde görme engelli bireylerin hizmetine sunulduğu ve fakat sistemde tüm eserlerin bulunmadığı belirtilmiştir.

36. Engelli bireylerin kültürel ve sosyal yaşama diğer bireylerle eşit koşullar altında katılabilmeleri için bilgiye ve iletişime, engelli olmayan kişilere kıyasla eşit şekilde erişmeleri gerekmektedir. Somut olayda Milli Kütüphane tarafından eserlerin elektronik kopyalarının hizmete sunulduğu EYDeS platformuna görme engelli bireylerin erişimlerinin tam anlamıyla sağlanmadığı görülmektedir. Engelli bireylerin erişim hakkını eşit bir şekilde kullanabilmeleri için erişilebilirliğin mümkün olan en kısa zamanda sağlanması gerekir. Erişilebilirliğin gecikmeli olarak sağlanması da erişilebilirliğin tam olarak sağlanmaması sonucunu doğuracaktır.

37. Tüm dosya kapsamında başvuranın, engelli olmayan bireyler gibi istediği eserlere ulaşamamasının engellilik temelinde doğrudan ayrımcılık oluşturduğu kanaatine varılmıştır.

38. **6701 Sayılı Kanun'un 3. maddesi yönünden**; 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu'nun 3'üncü maddesinin ilgili kısmı şöyledir: *Ayrımcılık yasağının ihlali hâlinde, konuya ilişkin görev ve yetkisi bulunan kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ihlalin sona erdirilmesi, sonuçlarının giderilmesi, tekrarlanmasının önlenmesi, adli ve idari yoldan takibinin sağlanması amacıyla gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür.* Hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanma bakımından ayrımcı muameleye maruz kalan başvuranın bu mağduriyetinin muhatap tarafından Kanunun açık hükmü karşısında giderilmesi gerekir. İhlalin sonuçlarının giderilmesi için temel kural, ihlalden önceki duruma dönülmesinin sağlanmasıdır. Bunun için ise öncelikle devam eden ihlalin durdurulması, ihlale neden olan karar veya işlemin ortadan kaldırılması, varsa maddi ve manevi zararların giderilmesi ve ayrıca gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir. Bu yükümlülüklere aykırı hareket etme de ayrıca bir sorumluluk gerektirdiğinden muhatabın ihlalin sonuçlarını giderecek tedbirleri alması yasal bir yükümlülüktür.

39. **Hukuki yollara başvuru yönünden;** 6701 sayılı Kanunun ilgili bölümleri şu şekildedir:

İdari yaptırımlar

Madde 25- *(1) Ayrımcılık yasağının ihlali hâlinde, bu ihlalin etki ve sonuçlarının ağırlığı, failin*

ekonomik durumu ve çoklu ayrımcılığın ağırlaştırıcı etkisi dikkate alınarak ihlalden sorumlu olan kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişileri hakkında bin Türk lirasından on beş bin Türk lirasına kadar idari para cezası uygulanır.

(6) Bu Kanunda hüküm bulunmayan hâllerde idari yaptırımlara ilişkin olarak 30/3/2005 tarihli ve 5326 sayılı Kabahatler Kanunu hükümleri uygulanır.

40. Anayasa'nın 125'inci maddesi gereğince Kurul kararları yargı denetimine tabidir. 6701 sayılı Kanunda Kurul kararlarına karşı hangi hukuki yollara başvurulabileceği açık bir şekilde belirtilmemiş ise de Kurulun ayrımcılık yasağı ihlali yapıldığına dair kararlarının dışındaki tüm kararlarının idari yargının görev alanı içerisinde kaldığı konusunda ihtilaf yoktur.

41.6701 sayılı Kanunla ve diğer mevzuatla verilen görev ve yetkilerini kendi sorumluluğu altında, bağımsız olarak yerine getiren ve kullanan Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu, Kurumun karar organıdır ve idare hukuku alanında idari işlem tesis etmektedir. Ayrımcılık yasağı ihlali yapıldığına dair kararı da bunlardan biridir. Mezkur Kanunun "*Ayrımcılık yasağının ihlali hâlinde, … idari para cezası uygulanır.*" amir hükmü gereğince para cezası uygulamak zorundadır. Kurulun para cezasının miktarını alt ve üst sınırlar dahilinde belirlemede ve seçenek yaptırımlara çevirmede takdir yetkisi bulunmasına rağmen, ayrımcılık yasağının ihlali halinde idari yaptırım uygulamama gibi bir yetkisi yoktur. Bu sebeple idari yaptırım kararı müstakil bir karar değil, ayrımcılık yasağı ihlali yapıldığına dair kararının bir sonucudur.

42. Kurulun uyguladığı idari yaptırım, müstakil bir karar olarak değerlendirilse dahi Kabahatler Kanunu'nun 27'nci maddesinin 8'inci fıkrasında yer alan *"İdarî yaptırım kararının verildiği işlem kapsamında aynı kişi ile ilgili olarak idarî yargının görev alanına giren kararların da verilmiş olması halinde; idarî yaptırım kararına ilişkin hukuka aykırılık iddiaları bu işlemin iptali talebiyle birlikte idarî yargı merciinde görülür."* hükmü uyarınca yine de idari yargının görev alanında kalmaktadır.

V. KARAR

1. Erişilebilirliğin sağlanmayarak kültürel yaşama katılım hakkını kullanmada başvurana AYRIMCILIK YASAĞI İHLALİ YAPILDIĞINA,

2. Muhatap hakkında 10.000- TL İDARİ PARA CEZASI UYGULANMASINA,

3. Kararın taraflara tebliğine ve KAMUOYUNA DUYURULMASINA,

4. Karara karşı tebliğ tarihinden itibaren 60 gün içerisinde Ankara İdare Mahkemesine başvuru yapılabileceğine,

07.10.2021 tarihinde OY BİRLİĞİYLE, karar verildi.

Av. Harun MERTOĞLU
Kurul Üyesi

Dilek ERTÜRK
Kurul Üyesi

Muhammet Ecevit CARTİ
Kurul Üyesi

Saffet BALIN
Kurul Üyesi

Ünal SADE
Kurul Üyesi